

ЩОДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДИСПОЗИЦІЇ СТАТТІ 402 КК УКРАЇНИ (НЕПОКОРА)

*Шапошніков Юрій Вадимович,
аспірант кафедри кримінального права № 2,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
e-mail: shapaenergy@gmail.com
ORCID 0000-0002-0691-903X*

*У статті проаналізовано деякі ознаки об'єктивної сторони непокори, а саме спосіб вчинення злочину, його наслідки, а також кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки. Зроблено висновок, що диспозиція ст. 402 Кримінального кодексу України потребує деяких вдосконалень, які відповідають сучасним умовам. Зроблено пропозиції *delega ferende*, які дозволять виправити суттєві законодавчі помилки.*

Ключові слова: непокора; військовослужбовець; командир; воєнна організація; наказ.

Вступ. Належне виконання своїх функцій Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, що утворені відповідно до законів України, як специфічних органів державної влади багато в чому залежить від чіткого й своєчасного виконання військовослужбовцями наказів командирів (начальників). Принцип єдиноначальності командирів пронизує всі сфери військової діяльності, що дозволяє воєнній організації держави забезпечувати обороноздатність України. Непокора є тим злочином, який руйнує військово-службові відносини між командиром (начальником) і підлеглим, що безпосередньо впливає на боєздатність військового підрозділу, а відтак має підвищену ступінь суспільної небезпечності. З огляду на це дослідження об'єктивних і суб'єктивних ознак непокори в умовах збільшення кількості випадків вчинення цього злочину видається актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення проблематики військових злочинів за роки незалежності України зробили такі вчені, як Г. В. Андрусів (H. V. Andrusiv), В. М. Білоконев

(V. M. Bilokoniev), П. П. Богуцький (P. P. Bohutskyi), В. П. Бондаєвський (V. P. Bondaievskyi), В. К. Грищук (V. K. Hryshchuk), М. І. Мельник (M. I. Melnyk), В. О. Навроцький (V. O. Navrotskyi), М. І. Панов (M. I. Panov), М. С. Туркот (M. S. Turkot), М. І. Хавронюк (M. I. Khavroniuk), С. О. Харитонов (S. O. Kharytonov), Г. І. Чангулі (H. I. Chanhuli).

Мета статті – проаналізувати деякі ознаки об'єктивної сторони непокори та надати пропозиції «*delega ferende*» для вдосконалення тексту ст. 402 КК України.

Виклад основного матеріалу. Диспозиція ст. 402 КК України передбачає дві форми невиконання наказу: непокора та інше умисне невиконання наказу. Ці форми відрізняються одна від одної лише ступенем прояву реакції військовослужбовця на відданий начальником наказ.

Як зазначають всі автори, які тією чи іншою мірою аналізували склад зазначеного злочину, невиконання наказу є найбільш зухвалою формою непокори [1, с. 24–32]. При непокорі військовослужбовець, який отримав наказ начальника, відкрито й демонстративно, в категоричній формі відмовляється його виконувати, тим самим протиставляє свою волю волі начальника. Науковці у своїх працях доводять підвищену суспільну небезпечність відкритої відмови виконати наказ командира (начальника), мотивуючи це тим, що військовослужбовець виявляє більшу ступінь рішучості порушити свої обов'язки, більшу напруженість волі, яка вже пройшла період коливань, тощо [2, с. 42]. Так, проф. В. М. Чхиквадзе (V. M. Chkhykvadze) вважає, що таке твердження не слід зводити до правила. На його думку, можливі випадки, коли прихована форма невиконання наказу має не меншу, а можливо й більшу ступінь суспільної небезпечності, мотивуючи це тим, що при прихованій формі невиконання наказу начальник залишається в невіданні про злочинні дії підлеглого і, як наслідок, він позбавлений можливості реагувати належним чином, вжити необхідних заходів для запобігання можливим наслідкам невиконання наказу [3, с. 341]. На наш погляд, з цією думкою відомого науковця важко погодитись з таких причин. По-перше, ступінь суспільної

небезпеки злочину – це її кількісна характеристика, що визначається інтенсивністю посягання, а також видом та розміром (обсягом) шкоди, яка заподіюється діянням, охоронюваним кримінальним законом, суспільним відносинам чи ставить їх під загрозу заподіяння такої шкоди [4, с. 2–3]. Зрозуміло, що відкрита відмова виконати наказ начальника перевершує за ступенем інтенсивності приховану відмову. По-друге, диспозиція ч. 1 ст. 402 КК України містить формальний склад злочину, інакше кажучи, законодавець криміналізував так званий «делікт небезпеки», створення реальної загрози спричинення шкоди суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, тому, на нашу думку, неможливість начальника належним чином реагувати на приховану форму невиконання наказу не впливає на ступінь суспільної небезпечності діянь підлеглого.

Непокора виражається у двох варіантах поведінки підлеглого: 1) військовослужбовець у категоричній формі заявляє, що він не буде виконувати дії, виконання яких потребує начальник, або він відмовляється припиняти дії, припинення яких вимагає начальник, і в дійсності не виконує наказ начальника; 2) відмова виконати зміст наказу проявляється в мовчазній формі, коли підлеглий своїми діями, жестами, мімікою демонструє відсутність наміру виконувати наказ.

Відмова виконати наказ може бути висловлена публічно або висловлена начальнику наодинці, заявлена безпосередньо начальнику або з використанням особи, яка передала наказ від імені начальника. Вважається, що непокора, яка була висловлена в присутності інших військовослужбовців, особливо перед строем або під час проведення занять [5, с. 26], має більшу ступінь суспільної небезпеки, тому що негативно впливає на присутніх військовослужбовців, підриває тим самим військову дисципліну й правопорядок.

Інше умисне невиконання наказу відрізняється від непокори характером прояву небажання виконувати наказ. Підлеглий зовнішньо начебто приймає наказ до виконання, але в дійсності умисно його не виконує. Інакше кажучи, в цьому випадку відсутнє категоричне (відкрите) протиставлення волі підлеглого

волі начальника. Суспільна небезпечність цього діяння визначається, зокрема, й тим, що командир (начальник), який віддав наказ, не лише не знає про його невиконання, а навпаки, впевнений, що наказ буде виконаний, хоча фактично він не виконується.

Побудова диспозиції ч. 1 ст. 402 КК України, в якій одночасно наводяться два поняття – «непокора» та «інше умисне невиконання наказу» й однакова караність за ці суспільно небезпечні діяння, ще не означає їх повної тотожності. З точки зору нормальної діяльності воєнної організації України, укріплення принципу єдиноначальності, підтримання належної військової дисципліни та правопорядку в усіх структурних підрозділах цієї організації, випадки демонстративної, відкритої та публічної відмови від виконання наказу начальника, безперечно, більш суспільно небезпечні, ніж випадки іншого умисного невиконання наказу. Ступінь суспільної небезпеки визначається не лише наслідками, що можуть настати при невиконанні наказу, а й доволі негативним впливом на військову дисципліну та правопорядок, що в кінцевому рахунку впливає на боєздатність військового підрозділу. Наявність широкого діапазону альтернативних покарань, які передбачені в ч. 1 ст. 402 КК України, надає можливість суду строго індивідуалізувати покарання залежно від характеру дій підлеглого при невиконанні наказу начальника

Склад непокори характеризується такими кваліфікуючими ознаками: 1) вчинення групою осіб; 2) спричинення тяжких наслідків; 3) вчинення в умовах особливого періоду; 4) вчинення у воєнний час; 5) вчинення у бойовій обстановці.

Не зрозуміло, чому законодавець у примітці до ст. 402 КК України надав тлумачення лише бойовій обстановці для всіх складів злочинів, передбачених розділом XIX КК України, проте залишив поза своєю увагою тлумачення тяжких наслідків, які передбачені в 16 складах військових злочинів.

Слід погодитися з думкою С. О. Харитонова, що бойова обстановка складається із сукупності чинників та умов, які впливають на бойові дії в певному районі та в певний проміжок часу. Вона включає в себе: а) стан сил

противника (його склад, місцезнаходження, можливі зміни у групуванні військ, характер дій); б) стан сил своїх військ (положення, забезпечення, бойові можливості); в) характер традиційної, хімічної й бактеріологічної обстановки; г) умови місцевості, економіку району; д) склад і настрої місцевого населення; е) кліматичні й метеорологічні умови; є) час доби та року; ж) час, до якого має бути виконане бойове завдання [6, с. 170].

Поняття воєнного стану та особливого періоду чітко визначені в законах України «Про правовий режим воєнного стану» [7] та «Про оборону України» [8].

Тяжкі наслідки є оціночним поняттям, і, як вірно стверджував М. І. Панов, головними обставинами, які визначають їх сутність та гносеологічну природу, а як наслідок – їх необхідність і допустимість в кримінальному праві, є множинність, складність та невизначеність явищ (об'єктів, факторів) реальної дійсності, що відносяться до злочину та його складу, які ці поняття покликані відображати [8, с. 4]. Водночас, як вдало зазначав С. О. Харитонов, тотожні наслідки в ідеалі повинні мати одне й те ж значення у кримінальному кодексі, бути, так би мовити, наскрізним поняттям [9, с. 204].

Науковці, які займалися проблематикою військових злочинів, по-різному трактували тяжкі наслідки непокори. Так, А. Г. Горний (А. Н. Горный) до тяжких наслідків відносив порушення боєготовності підрозділу або військової частини, невиконання бойового завдання, пошкодження бойової техніки, загибель або каліцтво людей, спричинення суттєвої майнової шкоди державі або громадянам [10, с. 44] Оцінка наслідків залежить від конкретних обставин. Навіть однакові наслідки в одних умовах можуть бути визнані тяжкими (наприклад, при несенні бойового чергування), а в інших – не будуть такими [5, с. 27].

Не претендуючи на оригінальність і новизну, вважаємо, що суд в обвинувальному вирокі в кожному кримінальному провадженні, яке містить вказівку на тяжкі наслідки, має чітко аргументувати свою правову позицію, особливо в тих випадках, коли йдеться не про матеріальну (пошкодження

бойової техніки, спричинення крупної матеріальної шкоди) та фізичну (загибель людей, спричинення тілесних ушкоджень) шкоду. Аналіз судових вироків місцевих та апеляційних судів згідно з Єдиним державним реєстром судових рішень дає можливість констатувати, що судді у своїй більшості кваліфікують дії військовослужбовців за ч. 2 ст. 402 КК України (за ознакою настання тяжких наслідків) або взагалі не розкривають зміст цих наслідків, чи використовують загальне поняття «підриг боєздатності», при цьому не вказуючи, яким чином непокора або невиконання наказу вплинула на боєздатність військового підрозділу. На нашу думку, використання цього поняття потребує не лише розкриття його змісту в кожному конкретному випадку, а й ретельного аналізу причинного зв'язку між відмовою виконати наказ командира та підригом боєздатності військового підрозділу.

Вчинення непокори *групою осіб* означає, що у вчиненні злочину брали участь як мінімум два військовослужбовця, які є підлеглими особі, що віддавала наказ. При груповому характері злочину необхідні спільність дій двох або більше військовослужбовців та наявність спільності умислу, тобто кожний військовослужбовець усвідомлює, що наказ не виконує не лише він, а й інші. Випадковий збіг у часі невиконання наказу двома або більше військовослужбовцями за відсутністю внутрішніх зв'язків між їх діями не утворює кваліфікуючої ознаки «вчинення групою осіб».

При непокорі, яка була вчинена групою осіб, можливі дві форми співучасті – вчинення злочину групою осіб (без попередньої змови) та вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою. У науковій літературі немає єдиної точки зору щодо видів співучасників, які складають групу осіб. І хоча ч. 1 ст. 28 КК України чітко дає визначення поняття «група осіб» – «злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою», деякі з учених усе ж вважають це анахронізмом [11, с. 293]. Так, О. О. Кваша (O. O. Kvasha) зауважує, що ч. 1 ст. 28 КК України потребує змін і пропонує таке її викладення: «злочин визнається вчиненим групою осіб без попередньої змови, якщо кілька осіб (дві або більше)

об'єднали свої зусилля в процесі його вчинення» [12, с. 474].

На нашу думку, таке визначення є досить спірним оскільки суперечить ст. 26 КК України, яка вказує не на осіб як співучасників, а на суб'єктів. Буквальне тлумачення змін, які запропонувала О. О. Кваша, дає можливість зробити висновок, що вчинення злочину групою осіб без попередньої змови можливе й у випадках, коли в його вчиненні бере участь особа, яка володіє всіма ознаками суб'єкта злочину, разом з особою, якій цих ознак бракує. Виходячи з цього, як видається, при вчиненні непокори групою осіб без попередньої змови може бути лише у випадках, коли військовослужбовці діють як співвиконавці, при цьому можливі два варіанти їх поведінки: 1) військовослужбовці одночасно відмовляються виконувати наказ начальника, який був відданий групі військовослужбовців; 2) до відмови виконати наказ начальника з боку одного військовослужбовця приєднуються інші через деякий проміжок часу.

При непокорі групою осіб за попередньою змовою, військовослужбовці мають домовленість не виконувати наказ(и) начальника, яка передує у часі оголошенню наказу. На думку деяких науковців, ця форма співучасті потребує наявності як мінімум двох співвиконавців [13, с. 174–175]. Ми не погоджуємося з цією точкою зору і вважаємо, що при непокорі групою осіб за попередньою змовою достатня наявність одного виконавця, який діє за попередньою змовою з організатором, підбурювачем чи пособником. Ця форма співучасті є більш суспільно небезпечною порівняно з непокорою групою осіб без попередньої змови. Попередня змова, як влучно зазначає Р. С. Орловський, свідчить про більш тісний зв'язок, який, у деяких випадках, може характеризуватися ознакою «стійкість», вищий ступень їх організованості, більша суспільна небезпечність і як слідство – поширеність як кваліфікуюча ознака [14, с. 99].

Аналіз диспозицій кваліфікованих складів непокори дає змогу вказати на законодавчі неточності в їх побудові. Так, у ч. 2 ст. 402 КК України передбачено: «те саме діяння, якщо воно вчинено групою осіб або спричинило тяжкі наслідки», але в його ч. 1 ст. 402 передбачено два види (способи

вчинення) діяння – непокора та інше умисне невиконання наказу. Буквальне тлумачення кримінально-правової норми дозволяє дійти висновку про неузгодженість частин 1 та 2 ст. 402. Якщо б ч. 1 була сформульована шляхом розкриття поняття «непокора», а саме – непокора, тобто умисне невиконання наказу начальника, то в цьому випадку йшлося про один спосіб вчинення злочину з його законодавчим тлумаченням у диспозиції статті. У цьому випадку побудова ч. 2 ст. 402 не викликала б нарікань, простежувалась би системність і логічність викладення законодавчих приписів, що не можна сказати про чинну редакцію частин 1 та 2 ст. 402.

Вбачається, що більш вдалою є таке формулювання ч. 2 ст. 402: діяння, передбачені ч. 1, якщо вони вчинені групою осіб або спричинили тяжкі наслідки. Така побудова вказаної норми відповідає принципам законодавчої техніки й вдосконалює кримінальний закон.

Наступним зауваженням до чинною редакції ст. 402 КК України є те, що частини 3 та 4 містить лише один спосіб невиконання наказу – непокору. Інше умисне невиконання наказу в умовах особливого періоду, воєнного стану чи в бойовій обстановці не підпадає під кваліфікацію за частинами 3 та 4. Ця законодавча прогалина, на нашу думку, виникла внаслідок механічного перенесення диспозиції ст. 232 КК України 1960 р. (Непокора) у ст. 402 КК України 2001 р. Але якщо ми звернемося до санкцій кваліфікованих складів непокори кримінальних кодексів 1960 та 2001 рр., то простежуються суттєві розбіжності за ступенем суворості покарань. Так, у п. «в» ст. 232 КК України 1960 р. непокора, вчинена у воєнний час або у бойовій обстановці, каралася смертною карою, яка потім була замінена на довічне позбавлення волі або позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. Законодавець тих часів в п. «в» ст. 232 передбачав таку сувору відповідальність саме за відкриту відмову виконати наказ начальника в умовах воєнного часу або в бойовій обстановці, показуючи тим самим підвищений ступінь суспільної небезпечності непокори. Як перша, так і чинна редакція ст. 402 КК України не містять покарання у вигляді довічного позбавлення волі за непокору, вчинену в воєнний час чи в

бойовій обстановці. Тому, на наш погляд, частини 3 та 4 ст. 402 КК України повинні бути викладені з урахуванням двох способів невиконання наказу – непокори та іншого умисного невиконання наказу. Виходячи з цього, як «*delegata ferende*» слід запропонувати таку редакцію частин 3 та 4 ст. 402 КК України:

ч. 3 – ті ж самі дії, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану;

ч. 4 – ті ж самі дії, вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці.

Висновки. Підводячи підсумок, ст. 402 КК України повинна мати таку редакцію:

1. Непокора, тобто відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу, *карається службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.*

2. Діяння, передбачені ч. 1, якщо вони вчинені групою осіб або спричинили тяжкі наслідки, *караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.*

3. Ті ж дії, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, *караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років.*

4. Ті ж дії, вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, *караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.*

Список літератури

1. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
2. Бессонов Д. Д. Особенная часть военно-уголовного права : конспект лекций, чит. в Александр. воен.-юр. акад. в 1910 г. Отд. 1. Санкт-Петербург : Изд. штабс-кап. Гнилосаров и поручик Любимов, 1911. 389 с.
3. Чхиквадзе В. М. Советское военно-уголовное право : учеб. пособие. Москва : Юрид. изд-во Минюста СССР, 1948. 452 с.
4. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення». *Юридичний вісник України*. 2019. № 16.
5. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления : комментарий / под ред. А. Г. Горного. Москва : Юрид. лит., 1986. 160 с.
6. Харитонов С. О. Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 450 с.
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII.

Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

8. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.*

9. Панов Н. И. Оценочные понятия: методологические объекты исследования и применения в уголовном праве. *Вісник Асоціації кримінального права України* : електрон. наук. вид. / голов. ред. В. Я. Тацій. Харків : ГО «ВАКП», 2016. Вип. 2 (7). С. 1–27. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/01_Panov.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

10. Харитонов С. О. Наслідки військових злочинів за кримінальним законодавством України. *Visegrad journal on human rights. 2017. № 3. С. 203–208.*

11. Командиру о военно-уголовном законодательстве / под общ. ред. А. Г. Горного. Москва : Воениздат, 1985. 206 с.

12. Орловський Р. С. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України : монографія. Харків : Право, 2019. 624 с.

13. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність : монографія. Луганськ : РРВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 560 с.

14. Владимиров В. А., Ляпунов Ю. И. Ответственность за корыстные посягательства на социалистическую собственность. Москва : Юрид. лит., 1986. 224 с.

15. Орловский Р. С. О понятии предварительного сговора. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 4-5 квіт. 2014 р.). Донецьк : Східноукр. наук. юрид. орг-ція, 2014. 123 с.

References

1. Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny). M.I. Panov (Ed.). (2011). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

2. Bessonov, D.D. (1911). Osobennaya chast' voyenno-ugolovnoho prava: konspekt lektsiy, chit. v Aleksandr. voyen.-yurid. akad. v 1910 g. Otd. 1. Sankt-Peterburg: Izd. shtabs-kap. Gnilosarov i poruchik Lyubimov [in Russian].

3. Chkhikvadze, V.M. (1948). Sovetskoye voyenno-ugolovnoye pravo. Moscow: Yurid. izd-vo Minyusta SSSR [in Russian].

4. Panov, M.I., Kharytonov, S.O. (2019). Suspil'na nebezpechnist' diyannya – fundamental'na oznaka ponyattya "kryminal'ne pravoporushennya". *Yurydychnyy visnyk Ukrayiny, 16* [in Ukrainian].

5. Zakon ob ugolovnoy otvetstvennosti za voinskiye prestupleniya: kommentariy. A.G. Gorniy (Ed.). (1986). Moscow: Yurid. lit. [in Russian].

6. Kharytonov, S.O. (2019). Viys'kovi zlochyny: ponyattya, systema ta problemy kvalifikatsiyi. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 r. № 389-VIII. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 28, art. 250.*

8. Pro obronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1932-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 9, art. 106.*

9. Panov, N.I. (2016). Otsenochnye ponyatyia: metodolohycheskye ob"ekty yssledovanyia y pryomenenyia v uholovnom prave. *Visnyk Asotsiatsiyi kryminal'noho prava Ukrayiny*. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/01_Panov.pdf [in Russian].

10. Kharytonov, S.O. (2017). Naslidky viiskovykh zlochyniv za kryminalnym zakonodavstvom Ukrainy. *Visegrad journal on human right, 3, 203–208* [in Ukrainian].

11. Komandiru o voyenno-ugolovnom zakonodatel'stve. A.G. Gorniy (Ed.). (1985). Moscow: Voyenizdat [in Russian].

12. Orlovs'kyu, R.S. (2019). Teoretychni ta metodolohichni problemy instytutu spivuchasti u kryminal'nomu pravi Ukrayiny. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

13. Kvasa. O.O. (2013). Spivuchast u zlochyni: struktura ta vidpovidalnist. Luhansk: RRV LDUVS im. E.O. Didorenka [in Ukrainian].

14. Vladimirov, V.A., Lyapunov, Yu.I. (1986). Otvetstvennost' za korystnyye

posyagatel'stva na sotsialisticheskuyu sobstvennost'. Moscow: Yurid. lit. [in Russian].

15. Orlovskyy, R.S. (2014). O ponyatyuy predvartel'nogo s'hovora. *Pravove zabezpechennya polityky derzhavy na suchasnomu etapi yiyi rozvytku: Proceedings of the International Conference*. Donetsk [in Russian].

Шапошников Ю. В., аспирант кафедры уголовного права № 2, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: shapaenergy@gmail.com ; ORCID 0000-0002-0691-903X

К вопросу совершенствования диспозиции статьи 402 УК Украины (Неповиновение)

В статье проанализированы некоторые признаки объективной стороны неповиновения, а именно способ совершения преступления, его последствия, а также квалифицирующие и особо квалифицирующие признаки. Сделан вывод, что диспозиция статьи 402 Уголовного кодекса Украины, требует некоторых усовершенствований, которые соответствуют современности. Представлены предложения «delega ferende», которые исправят существенные законодательные ошибки.

Ключевые слова: неповиновение; военнослужащий; командир; военная организация; приказ.

Shaposhnikov Yu. V., Post-graduate Student of the Department of Criminal Law of the Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

On the issue of improving the disposition of Article 402 of the Criminal Code of Ukraine (Disobedience)

The article analyzes some signs of the objective side of disobedience, namely the method of committing a crime, its consequences, as well as qualifying and especially qualifying signs.

It is proved that the principle of unity of command of commanders permeates all spheres of military activity, allows the military organization of the state to ensure the defense capability of Ukraine. Disobedience is the crime that destroys military-service relations between the commander (chief) and subordinate, directly affects the combat effectiveness of a military unit and, therefore, has an increased degree of public danger.

In the scientific literature there are views proving the increased public danger of an open refusal to comply with the order of the commander (chief), motivating this thesis that a soldier shows a greater degree of determination to violate his duties, a greater willpower, which has already passed a period of hesitation. According to the author, an open and public refusal to comply with the order of the chief is more socially dangerous than cases of other intentional failure to comply with the order. Disobedience not only threatens the combat effectiveness of a military unit, but also significantly affects the state of military law and order and discipline.

We believe that the court in all cases of criminal proceedings on the fact of disobedience or other intentional non-execution of the order, pointing out the grave consequences, should reason its point of view.

It is concluded that the disposition of Article 402 of the Criminal Code of Ukraine requires some improvements that are relevant to modern times. These improvements will help strengthen military discipline and the rule of law.

Submitted suggestions by «delega ferende» that will correct significant legislative errors.

Keywords: disobedience; military man; commander; military organization; order.

Надійшла до редколегії 16.04.2020 р.